

Századvégi viták író és közönség kapcsolatáról

Meggondolkoztató jelenség, hogy mennyire zavarban van még napjainkban is irodalomtörténetírásunk, ha a múlt század második felének erdélyi magyar irodalmi életére terelődik a szó. Az indok — mint számtalan más esetben — egy régen elavult társadalompolitikai és irodalomesztétikai klisé, melyet csak a legutóbbi években kezdenek a szaktudományban végképp felszámolni. Félreértés ne essék, korántsem számíthatunk a kutatómunka nyomán látványos sikerekre, arra, hogy az egykori sajtó és kiadványok lapjairól eddig nem sejtett ragyogású irodalmi mozgalmakat támaszthatunk majd életre! A történelmi távlat és a tudományosan megalapozott értékelési szempontok birtokában egy optikai csalódás jóvátételére vállalkozhatunk csupán, midőn az előszeretettel emlegetett „erdélyi sors” fogalmának érvényességét kétségbe vonva kimutatjuk, hogy a századforduló táján sem volt óhatatlanul alkotó képességének korai hanyatlására kárhozható az, aki idejében nem menekült el innen nagyobb művelődési központok sugárzási körébe.

Mivel két világháború közötti irodalmunk közvetlen előzményeinek labirintusát egyetlen tanulmány keretében amúgy sem lehetne bejárni, célszerűbbnek látszik, ha egyetlen egy vonatkozásra összpontosítjuk figyelmünket, és néhány példával megpróbáljuk érzékeltetni, hogy a nagy európai eszmeáramlatok visszhangja miként befolyásolja az író és társadalom közötti kapcsolat értelmezését Erdélyben a XIX. század utolsó harmadában. Ez a periodizációs egység mondhatni önként kínálkozik, hiszen a Brassai Sámuel és Mentovich Ferenc között (Kolozsvár contra Marosvásárhely) a műközpontú irodalombírálat létjogosultságáról lezajlott esztétikai vita már korábban e kérdésre terelte az érdeklődést, a századforduló küszöbén viszont az erdélyi magyar irodalmi közvéleményben is végképp polarizálódnak a nézetek, azaz egyrészt a korszerűség igénylése, másfelől pedig a népi-nemzeti klasszicizmus vívmányaira és álszemérmes erkölcsi elvekre való hivatkozással sommás visszautasítása minden modernebb irányzatnak.

A magyar irodalomban a folyamat a vidék lázadásával kezdődött az Akadémia és a Kisfaludy Társaság tekintélye ellen azáltal, hogy az *Új nemzedék* — mert a Gáspár Imre szerkesztésében megjelent antológia (Nagyvárad, 1877) címe egyben harci jelszó is — előbb Marosvásárhelyen és Nagyváradon, majd pedig Kolozsváron igyekszik sajtóorgánumot teremteni magának.

A viták, melyeknek hevességében a korszerű esztétikai nézetek mellett az ellenzéki társadalompolitikai követelései is fel-felcsillannak, a helyi érdekű sajtótermékek keretein túlmutató kérdéseket feszegettek. A minduntalan visszatérő vezérmotívumot, az író és a társadalom viszonyát, Gáspár Imre már-már aforizma-

tömörséggel ekként fogalmazta meg az antológia előszavában: „Olyan nagy tehetések után, minők Vörösmarty, Petőfi, Tompa, Arany, Madách, más irodalmakban is vannak szünetek — ami nagyon természetes. A legújabb nemzedékről azonban úgy találjuk, hogy semmivel sem tehetségtelebb a közvetlenül megelőző nemzedéknél, vannak tagjai, kiktől bizván remélhetjük a legszebbeket. Csak aztán legyen is, aki reméljen.“

Gáspár az utolsó mondat imperatívuszát a maga idejében kihívásnak szánta, számunkra viszont, a fejlemények ismeretében, megalkuvásra vagy korai elszigetelődésre kárhozottat nemzedékük sorsát példázza, mert az irodalmi ellenzék nálunk elméleti síkon kezdettől fogva védekezésre szorult. Alig indult meg példának okáért 1871-ben Marosvásárhelyt az *Erdély*, a szerkesztő Tolnai Lajosnak máris állást kellett foglalnia a fiatal elbeszélők védelmében, akiket Szana Tamás üzletszerűen üzött irodalmi munkával vádol, s azt állítja róluk, hogy fellépésük „zsivaly és cincogás“, amely még azokat is elriasztja, akik hébe-hóba megjelentek a múzsák oltárainál. „Korunk tisztultabb ízlése — érvel Szana — a pusztán költői művektől is többet vár az egyszerű mulattatásnál, s ha mélyebb kérdések fejtegetését nem követeli is, annyit mindenesetre megkívánhat, hogy az író utat nyisson s ne csupán fölmelegített szellemi táplálékkal igyekezzék kielégíteni közönségét.“ Félreértés ne essék, Szana nem a társadalmi elkötelezettséget hiányolja, hanem csak a magyar valóságnak olyasféle fényképezését, amely az „orosz élet hű és költői rajzát“ nyújtó orosz szépirodalom termékeiben megvan. (*Újabb elbeszélőink. Erdély, 1871. 6—7*).

Tolnai a cikk keltette visszhangok tanulságát összegezve, finom iróniával mutat rá arra, hogy a „nemes érzésű írókat“ korántsem riasztotta el a „szemetes küzdőtér“, egyedül Kemény Zsigmond hallgat a régiek közül — „de ő sem unalomból“ —, Arany és a többiek fáradhatatlanul dolgoznak, bár Jókainak jót tenne, ha olykor „egy kissé félrevonulna, hogy jobban átgondolja meséjét és alakjait“. Noha a magyar irodalom sem most, sem a közelmúltban nem büszkélkedhet Turgenyev, Dickens avagy Thackeray méretű elbeszélővel, azért a halmazszámra megjelenő elbeszélések között van értékes is, ámde ennek felismeréséhez többet kellene Szanának olvasnia, mert Gyulai Pál nyomdokain haladva, aki csupán a nevek jó csengésére alapozza értékítéleteit, csak tétűtra lehet kerülni (*Egy kis irodalmi perpatvar. Erdély, 1871. 10*).

Egyetlen rendreutasítás nem vethetett természetesen egyszer s mindenkorra gátat az új irodalom iránti bizalmatlanságnak. Bizonyára az olvasóközönség minden rétegéből feléje áramló jeges fuvallat is közrejátszott abban, hogy Tolnai Lajos már 1871. március végén visszalépett a szerkesztéstől, mikor maga a kiadó, Imreh Sándor nyomdász is egyetért 1871. április 24-én kelt nyilatkozatában azzal az előfizetővel (az idézet hangvételéből ítélve, a Kolozsvárról hasonló beállítottságú irodalmi leveleket küldözgető Radnai Ervinről van szó), aki merkantilizmussal, a francia „szubrett-irodalom“ majmolásával vádolja meg a fiatalokat, és szemükre hányja, hogy nem vették fontolóra, miszerint III. Napóleon, „ez a közép századba is beillő zsarnok“ éppen az erkölcsrontó irodalom pártfogásával züllesztette szét a francia köztársaság legerősebb oszlopát.

Író és közönség kapcsolatának megítélésében akadtak természetesen tárgyi-lagosabb hangok is, mint például a kolozsvári *Társadalom* későbbi szerkesztője, Salamon József hozzászólása (az S.J. betűjegy mögött valószínűleg ő rejtőzött), aki egy baráti séta vitáit párbeszédes formában rögzítve mutat reá arra, hogy a közönség is jócskán ludas az üzleti szellem, illetve a reklám elharapozásában az elvszerű irodalombírálatát rovására, mivel szüntelenül újdonságokat követel, holott „folytonosan újat, érdekést s legalább a klasszicitáshoz közel álló művet írni nem

lehet, s azzal minden megszakadás avagy szünet nélkül egy nemzet irodalma sem dicsekedhetik“. Amint az írói felelősségtudat a közvéleményben háttérbe szorul, a konjunktúra a kontároknak kedvez, akik sokkal ügyesebben tudnak szóhalmazból verset vagy prózát penderíteni (*Tükörcdarab. Erdély, 1871. 41*).

Igazságtalanság lenne azonban az új áramlatok iránti ellenséges magatartást kizárólag az irodalmi konzervativizmus, illetve a közelmúlt franciaországi fejleményeitől megrettent átlagpolgár ösztönös idegenkedésének tulajdonítanunk. Hasonló nézeteket vallott a párizsi világiállítás alkalmából 1878 júniusában megrendezésre került irodalmi kongresszus kapcsán Meltzl Hugó is a *La réforme littéraire en Europe* című röpiratában. A kolozsvári egyetem professzora, akit a Petőfi örökségével való hűtlen sáfárkodás és a nemzeti elfogultságtól áthatott irodalompolitika elleni ismételt tiltakozása miatt a hivatalos körök két évtizeden keresztül hasztalanul igyekeztek a szellemi élet perifériájára szorítani, Agénor Bardoux, a polgári balközépet képviselő francia közoktatásügyi miniszter egyik beszédéből kiindulva marasztalja el a kongresszust, amiért kizárólag anyagi természetű kérdéseket tűzött napirendre. Az irodalom, a tudomány és a művészetek mindennél fontosabb hivatása az igazság és szépség eszményének a szolgálata. A hanyatlás riasztó fokmérője a létért való harc kicsinyes eszközkévé süllyedt napisajtó, a pénz engedelmes rabszolgája, holott az irodalom igazi elhivatottjai, Montaigne, Voltaire, Lessing, Petőfi és a többiek példája arra int, hogy csak az képes embertársait eszmeileg irányítani, aki maga is az igazság minél teljesebb ismeretére törekszik. Az irodalom reformja tényleg égetően sürgős európai probléma, viszont a megújulás útja nem „a modern kultúrelleenség jelenségén“, a zsurnalizmuson keresztül vezet, hiszen a hírverés csakis az irodalom parazitáinak kedvez; az igazi nemzetköziséget nem az utilitarizmus, hanem a nagy szellemek szolgálják, akik a nemzeti kultúrák határain túl sugározzák szét eszméiket. Mind ebből az következik — vonja le Meltzl Hugó a kor nagy tekintélyű íróőnének, a román származású Dora d'Istriának megállapításaira is hivatkozva a végső tanulságot —, hogy az európai irodalom megoldásra váró három fő kérdését: az író és az olvasó, az író és a kiadó, a kiadó és az olvasó közötti kapcsolat tisztázását (amelyekhez negyedikként az írónak íróhoz fűződő kapcsolata is járul) csakis az igazság és a valódi — nem hangoskodásra alapozott — hazafiság szellemében lehet megoldani.

Sajátságos azonban, hogy az 1870-es években keletkezett tanulmányok java része mennyire csak a nemzedéki problémáknál, valamint a hagyományos költői műfajok hanyatlásánál reked meg, és milyen kevés szerző jutott el odáig, hogy az irodalom—társadalom korreláció minden vetületét végiggondolva — miként Medgyes Lajos — tételesen is kimondja, miszerint csak a szabad társadalomban keletkeznek nagy írók, mert „az irodalom a társadalom lelke és jelleme... milyen a társadalom, olyan az irodalma“ (*A társadalom hatása az irodalomra. Társadalom, 1874. 27*).

Az ideológiailag ingatag esztétikai nézőpontra utal az is, hogy a nyolcvanas években viszont minduntalan a társadalom szerepének hangsúlyozása felé billen a mérleg. Ezt tekinti mérvadónak Hegedűs István, a magyar humanizmus későbbi szakavatott kutatója is egy újabb tisztavirág-létű kolozsvári folyóirat, az *Élet és Irodalom* programjának a vázolásában, midőn mint idejemúltat tagadja meg a goethei mondást a szellem műveinek ezoterikus jellegéről, és a Herbert Spencer-i munkamegosztás értelmében minél szélesebb tömegeket szeretne az irodalombírálat révén bevonni az elmélet és gyakorlat közötti szakadék áthidalásába. (*Élet és Irodalom, 1883. december — 1884. január*).

A folyóirat korszerűen felkészült munkatársi gárdáját tekintve, ez a célkitűzés, kiegyensúlyozottabb közéleti légkörben, mondhatni karközelben lett is volna, de kicsinyes felekezeti és pártviszályok közepette az irodalomkritikának hovatovább az alkotási szabadságot veszélyeztető illetéktelen beavatkozások elhárítására kellett szorítkoznia. Az effajta kontárkodás vaskos példája Székely Jánosnak különnyomatban is megjelent cikksorozata az *Ellenzék* 1884-es évfolyamában. Kereszteshadjáratát a székelyföldi tanító Kossuth Lajos tekintélyére való hivatkozással indítja meg, aki Szana Tamáshoz intézett levelében a társadalom erkölcsi züllését okolja a magyar irodalom hanyatlásáért; a továbbiakban, sajnós, teljességgel félreérti Kossuth intencióját, mert ahelyett, hogy a kortárs európai irodalom színvonaláról igyekeznék megválogatni „ami szép és jó”, a selejtes, rémes vagy szennyes kiadványokkal és az oktalan babonákat terjesztő vallásos ponyvakkal egy kalap alá vesz éppen kérelhetetlen társadalombírálatuk révén klasszikussá vált műveket (többek között Zola regényeit) is. Azonban a cikksorozat még ennyivel sem éri be, hanem a rossz könyvek társadalmi megbélyegzése mellett a sajtószabadság korlátozására tesz javaslatot, lévén hogy a visszaélések elburjánzása, szerinte, az arra való éretlenség jele, márpedig ilyen körülmények között a demokrácia vívmánya nem kincs, sőt egyenesen átok.

Székely János lépten-nyomon hangoztatja, hogy mielőtt a nyilvánosság elé lépett volna, tekintélyes kolozsvári szakemberek véleményét kérte ki, következőképp ő az erdélyi közvélemény szócsövének tartja magát. Allítását igazolni lát-szik az a körülmény, hogy előbb Tolnai Lajos Marosvásárhelyen, majd Endrődi Sándor Nagyváradon érzi szükségesnek szót emelni az írói szabadság érdekében. „Mit tegyen a költő, ha meg akar hatni? — teszi fel világirodalmi és magyar példákkal telítődött eszmefuttatása végén Tolnai a kérdést. — Embert írjon emberről... Diogenész hiába vette volna kezébe a lámpát akár a napot, ha nem tudta volna, hol kell keresni az embert... Maga a stíl, az ügyes jelenetezés, érdekes bonyolítás, művészi szövegtantrika a hatásnak még csak a felét sem adja meg. Ha ez elég volna, akkor bátran lehetne berendezni regény és beszély és színműírói ateliereket, mint valami fotográfókékat, és néhány forintért vagy pár évi tanonckodás után az lehetne író, aki akarna; de hát ez lehetetlen, ugyanis az írónak olykor akár néhány sorban, hősének egész életét kell az olvasó kezébe adnia“ (*A költő és az élet. Figyelő*, 1883—1884. 13).

Endrődi Sándor Nagyváradon ennél pregnansabban fogalmaz, midőn az irodalom társadalmi funkciójának kapcsán a kölcsönösség elvének méltányos érvényesítését követeli meg a közönségtől, mármint azt, hogy az irodalomtól elvárt jótétemények hangoztatása mellett jusson el annak belátására is, hogy „irodalmunkat ne divatos tüntetésből, ne fel-fellobbanó s ismét lelohadó hazafiságból szeretgessük, de szeressük érdeme szerint, pártoljuk a benső lelki szükséglet tiszta vágyakozásával, kötelesség érzetből, meggyőződésből s állandóan“. A közönség és irodalom közötti termékeny kapcsolat — szögezi le Endrődi Sándor — a művelt európai nemzetek sorába való belépésünk előfeltétele, „mert mindaddig, míg irodalmunk végképpen össze nem forr a nagyközönséggel, s ennek művelődési körét a szép, jó, igaz iránti tiszta érzék nem szélesíti ki: nem szólhatunk nemesebb értelemben vett magyar társadalomról“ (*Irodalom és közönség. A Költők világa* című kötetből, Nagyvárad, 1887).

A gondolatot a nagyváradi Szigligeti Társaság első felolvasó ülésének megnyitóján Rádl Ödön újabb érvekkel támasztja alá. A Társaság egykori, nagy műveltségű elnökeiről manapság csak az Ady-filológiában esik szó annak a hármas nyílt levélnek a kapcsán, amelyben a *Szabadság* munkatársai: Ady Endre, Bíró

Lajos és Nagy Endre 1900 tavaszán visszautasítják az újabb írónemzedékre tett bíráló megjegyzéseit. Jóllehet a fiatalok radikalizmusával szembeni értetlenség ellentmondásossá teszi a század elején a szerepét, Rádl Ödönnek ez a megtorpanása mit sem von le addigi három évtizedes irodalompublicisztikai munkásságának jelentőségéből, mialatt a polgári humanizmus leghaladottabb álláspontjáról küzdött a korszerű irodalomszemlélet érvényesítéseért, vagy ahogyan a fentebb említett 1892-es megnyitó beszédének témaválasztásában is kifejezésre juttatja, a kor irányzata és a modern szépirodalom viszonyának a tisztázásáért. Az irodalmi manifesztum határozottságával megfogalmazott előadás azzal a tévhitel akar leszámolni, miszerint a kor irányadó eszméinek tükrözése meghódoló szolgálás, amelyet az eszmény érdekében az irodalomnak kerülnie kell. „Ellenkezőleg — érvel Rádl Ödön —, az, aki maga körül és önmagában is más életet lát forrongani és érez lüktetni, aki más felfogást, világnézetet tapasztal maga körül, és mégis szembe akar szállni túlhaladott álláspontok, régi formák és elkoptatott sablonok kedvéért — az az igazi rabja az előítéletnek, szolgálja és zsoldosa a saját csökönységének, és nemcsak haszontalan, de káros munkát is végez... A kor írójának tehát ma az eseményre szegzett tekintettel, de a korban, a kornak kell írnia! — és nem szabad követelnie, hogy ez a rohanva haladó világ az ő tespedő műzsájának lassú szárnycsapásait kövesse.“

Az európai irodalom nagyjainak — az orosz realisták, a francia és olasz regény kiváló képviselői — munkássága fényesen igazolja, hogy a modernség nem zárja ki az etikai törvények tiszteletben tartását. Példájuk azonban arra is rávilágít, hogy a korszerű irodalom megteremtésében olvasóközönségüknek is orosz-lánrésze volt, mert „a kor irányeszméivel foglalkozva, látszólag azok árjában úszva, ők [mármint az olvasók] szabják meg, végelemzésben a dolgoknak, a kor irányeszméit, ők sütik a korra saját egyéniségük bolyegét, ők állapítják meg ízlését, irányítják szépirodalmi érzékét“. Mindebből az következik, hogy a kortárs magyar irodalom kisszerű epigonizmusáért író és közönség egyaránt felelős: az író azért, hogy a meddő lírizmus „vér-húsnélküli légkörében csapong“, vagy a fantasztikusban keresve menedéket, a valóság megfigyelését a képzelet kalandozásaival próbálja pótolni, s ahelyett, hogy nagy feladatokra vállalkozna, alkotó erejét apró művecskében forgácsolja szét; a közönség pedig általa vétkezik, hogy ízlését nem az európai művelődés „tisztá forrásaiból“ táplálja, tájékoztatlanul szolgáltatja ki magát az élelmes kiadóknak, s ezáltal polgárjogot biztosít a fércmunkáknak (*A kor irányzata és a modern szépirodalom. Szigligeti Társaság évkönyve, 1892—1895*).

Három jelentősebb erdélyi kultúrközpont megnyilatkozásaiból kiragadott szemelvényekkel még az időszak irodalmi életének ezt az egyetlenegy vonatkozását sem foghattuk át minden vetületében. Felelevenítése — érzésünk szerint — azonban még ebben a hézagos formában sem bizonyult hiábavalónak, hisz az érintett polémiák mintegy szeizmikus előrejelzései annak a szükségszerű földrengésnek, amely az Ady-nemzedék fellépésével hatalmasodik el, s amelyből végső soron a romániai magyar irodalom is kinőtt.

Engel Károly

Ady kabaréversei

Az Ady-versek túlnyomó többségének megírása és megjelenése között — még a Párizsból küldöttek esetében is — alig néhány napnyi különbség van, hiszen köztudott, mennyire az utolsó pillanatban „szállította” csaknem valamennyi kéziratát. Annál bonyolultabb feladatot jelent viszont az ez alól kivételt képező versek keletkezési idejének meghatározása. Ilyen „rendhagyó” csoportot alkotnak az ún. kabaréversek, amelyek keletkezéstörténetét illetően a legújabban megjelent nagyszabású monográfia is (Király István: *Ady Endre*. II. Bp., 1970. 498.), akárcsak Ady *Összes verseinek* — a kritikai kiadás szerkesztői által gondozott — jegyzetes kiadása (Magyar Klasszikusok-sorozat. Bp., 1962. — II. 598. kk.), elképesztő kritikátlanossággal teszi magáévá Ady Lajos közlését: „A »Duk-duk affaire« lelki és kedélybeli depressziókon kívül anyagi nehézségeket is jelentett számára. A *Nyugat* ugyan nem tartott — mint Hatvány és Juhász Gyula tette — haragot, de az *Új Idők*-höz való közeledés gyanúja érthetően lehűtötte közöttük az érzelmi viszonyt. A napilapok (főleg a pesti német lapok) karácsonyi számaikat látja hát el novella-kézirattal, azonkívül a *Zuboly* és *Szüts Dezső* biztatására az akkor megnyílt Meteor Hotel szervezkedő kávéházi-kabaréja számára fabrikál verseket. Az e célra készült verseivel — szokatlan dolog volt ez nála — nagyon meg volt elégedve. Felolvasta őket előttem, s magyarázgatta, hogy a magyar kabaré könnyűvérű Múzsáját előtte senki sem környékezte meg hasonló sikerrel. A Meteor-kabaré azonban nem tudott megszületni. A verseket visszakarta Szüts Dezsőtől, s részben a *Nyugat*ban való közlésük után a *Szeretném, ha szeretnének* kötetében is kiadta őket.” A fentiekhez fűzött lapalji jegyzet szerint: „E versek voltak: »Budapest éjszakája szől« (ezen a legjobban megérzik, hogy kabaré-megnyitó poemának készült); »Catullus költő halála«; »A Lóri csókja«; »Kató a misén«; »Álmodik a nyomor.« (Ady Lajos: *Ady Endre*. Bp., 1923. 124.) A szállodáról még ezeket írja: „Pesti lakása az ez idő tájban épült és megnyílt Erzsébet-körúti *Meteor*-hotelben volt, hol a IV. emeleten egy egészen félreessz s így még nappal is (amikor aludt) viszonylag csendes szoba volt számára állandóan rezerválva. [...] Magában a hotel kávéházában délutáni társasága volt, melynek magvát a *Magyar Nemzet* szerkesztőségi gárdája tette (Lándor, Mikes, Böllni és Szüts), de megjelentek itt még rendszerint: *Palágyi Menyhért* és *Lajos, Tardos-Krenner Viktor*, továbbá *Zuboly* és *Reinitz* is” (I. m. 125—126.).

Az 1923-ban megjelent életrajz forrásként való felhasználásakor egy pillanatra sem feledkezhetünk meg Hegedűs Nándor teljes mértékben helytálló megállapításáról s — akár „használati utasítás”-nak is tekinthető — megszülelni való figyelmeztetéséről: „Ady Lajos állításait azzal lehet jellemezni: hallott valamit harangozni, csak nem tudja, mit... Amit tehát mond... abban valami mag van, csak éppen a magból kikelt virág csinált, hamis, vagyis az állításai nem pontosak. Ady Lajos kijelentéseit tehát soha sem szabad sem vakon elfogadni, sem félredobni, hanem meg kell vizsgálni... óvatosan és kritikával kell fogadni. Csak akkor lehet egyes esetekben hinni neki, ha állításait más bizonyítékok alátámasztják... csak erős kritikával és sok óvatossággal lehet felhasználni. Kézpénznek venni nem szabad” (*Ady Endre Nagyváradon*. Bp., 1956. 75., 139—142.).

A cím szerint felsorolt öt verset illetően Ady Lajosnak mindössze annyiban adhatunk fenntartás nélkül igazat, hogy azok valóban kabaréversnek készültek, s mind az 1909. december 10. körül megjelent *Szeretném, ha szeretnének* kötetébe kerültek.

Egyetlenegy sem jelent meg azonban a *Nyugat*ban! A versek első megjelenései az alábbiak:

A Holnap — Nagyvárad, 1908. [szepember 5.] — című kötetben: *A Lóri csókja*.
Népszava, 1909. március 7.: *Álmodik a nyomor*.

Független Magyarország, 1909. március 14.: *Catullus költő halála*.

A Holnap új versei — Bp., 1909. [április 8.] — című kötetben: *Kató a misén és Budapest éjszakája szől*.

Ady Lajos közlésének pontatlansága annál is inkább megmagyarázhatatlan, mivel éppen ő közölte — s időben nem is olyan sokkal később — azt a levelet, amely a leghitelesebb keletkezéstörténeti dokumentuma pontosan *négy versnek* a szóban forgó öt közül:

„Édes Barátom!

Egy fenét íratok zenét azokhoz a versekhez! Gyilkosság volna! Minden este kiálllok, felolvasom, és a publikum (minden este roskadásig) — úgy megtapsolja, mintha egy vice volna Faragó Jenő tollából, Milyen idők! Még megérjük, hogy egy »közönség kedvence« leszell! Itt volt tegnap este Singer (a Wolfner Singerje) és majd kiugrott a bőriből. Azt mondja, van náluk egy könyved, és ez jó reklám — márhogy neked.

Az a »Catullus«, a »Katóka« és a »Nyomor«, a leghatásosabb. Az »Ö«-kről valót is felolvastam, de nem nagy hatással. Hát abbahagytam. A »Budapest éjszakája szól« nekem a legjobban tetszik. A »Kató«-t megveszem tőled, mert ahhoz mégis csináltak muzsikát a Reinitz-cal. Bolond, és az a mániája, hogy neki mindenhez muszáj zenét csinálnia.

A munkásoknak átadtam üdvözettedet és a verseidet. Közben egy kicsit beleszóltam abba a vitába, ami a Népszavában folyt... Megmondtam, hogy frászt vagy te »modern«. Mindig csak a talentumtalan a modern. Rajtad nem politúr van, hanem a szobrok patinája. És bitang, aki egybe soroz azokkal a kamerúni szcrecsenyekkel, akik orrukra patkoltatják a rézsarkantyút és azt hiszik, hogy most már ők is lovassági őrnagyk.

No és most beszéljünk a biznessről. Küldd be hozzám a verseidet, utasítással együtt, hogy melyiket melyik laphoz juttassam. En előbb itt este fölolvastam és másnap küldöm híven a redakciókba. Ezért küldök neked havonként száz franc-t. Kutya-kevés, de talán jobb a semminél. A »Kató« vers megzenésítési jogáért, valamint minden más nótára alkalmas versért jár ötven Korona. Gilt?

Ölel barátod,

Bandi“

„A levél — írja a szöveg alatti jegyzetben Ady Lajos — nyilván Párizsba szölt, s a versek szerint 1909 januárjában kelt. Írója: Nagy Endre.“ (*Ady-könyv. Dokumentumok az Ady-kérdéshez.* Bp., 1924. 61—62.)

A következő — 1909. március 28-i — levél írója Kabos Ede, s nála is található egy idevágó mondat: „Nagy Endre kabaréjában is meghallgattuk a dolgaidat“ (*i.m.* 63.).

Nagy Endre levelén nincsen keltezés, s ha időmeghatározásához Ady Lajos a versek — akkor már nyomtatásban rendelkezésére álló Földessy-féle kronológiájában feltüntetett — első megjelenésének adataira lett volna utalva, akkor valamivel későbbre, február végére vagy március legelejére datálja. Feltehető azonban, hogy a levélben említett versek megírásának időpontjára még annyira elevenen emlékezett, hogy nem volt szüksége bibliográfiai segédesszövegre. És ez nagyon való-

Meteor-szálloda

színű, mert az akkor még Zilahon helyettes tanárkodó Ady Lajos életének is zajos emlékü szakasza volt 1908 november—decembere.

A duk-duk kavarta viharral egyidejűleg Ady Lajos tanári presztízse kerül kritikuss helyzetbe, ugyanis gáláns kalandjai s virtuosus lumpolásai nemcsak adósságokba keverték, hanem meggondolatlanságában odáig ment, hogy egyik tanártársra nevét írta alá váltójára, s mivel lejártakor nem állott módjában fizetni, várni lehetett a botrány kirobbanását. Az öccsét fenyegető veszély elhárítására Ady utazott Zilagra, s éppen ott érte a november 15-i cikke által kiváltott irodalmi háborús híre, Hatvany Lajos levele.

A Párizsból nemrég hazaérkezett Böllöni György — Ady hívására — december 29-én Szilágysomlyóról átmegy néhány napra Érminszentre. Könyvében pontosan felidézi a család akkori hangulatát: „Amint Bandi átesett az első jogászévek lumpos válságain és Debrecenben újságíró lett, maga keresi meg kenyerét s nem kap hazulról anyagi támogatást. Sok minden között erre is büszke volt Ady Endre, s mint elsöszülött fiú, ezen az alapon is formálgatta jussát a kicsiny mindszenti domíniumhoz, ha egyszer mégis kedve kerekedne hazahúzódni ide s letelepedni véglegesen. Mert lám, Lajost, az öccsét, nagy-ember, tanár korában is hazulról kell sokszor pénzelniök az öregeknek. 1908 végén is Lajos miatt volt teli izgalommal a ház, és én jókor érkeztem villámhárítónak. Nem a Duk-duk izgatta itt a családi kedélyeket, hanem a Lajos ügye. Ő Zilahon volt ekkor helyettes tanár, adósságokat csinált, egy s más meggondolatlanságot követett el, s ezeket kellett most már nem is ídészel, akinek tárcájából nem futotta, hanem Ady Lőrincceel rendezni. Bandi már bent járt Zilahon, hogy az afférokát elintézze. Hatvanynak írja (nov. 20-án) a Duk-duk-ot szemrehányó levelére: »Gonosz, beteg órádban írhattad azt a levelet, mely különben engem rettenetes szituációban, Zilahon, egy váratlan családi tragédia elintézése, illetve elcsitítása közben talált.« Hatvany úgy értelmezte ezeket a sorokat, mintha a családi tragédia abban állott volna, hogy Ady szemrehányást kapott, amiért öccse az ő irodalmi állásfoglalása miatt nem juthatott állami tanári álláshoz. Pedig Lajos kacskaringós zilahi dolgai okozták a tragédiát. Az bizonyos, hogy Lajosban s a családban is ott nyugtalankodott, hogy Bandi forradalmisága elveszti azt a possibilitást, melyet már megszerzett, és szívesen látták volna valami jól biztosított költői állásban, ha már nem lehetett belőle szolgabíró. S Lajos élesztette is a hitet, hogy Ady forradalmisága útjában van tanári boldogulásának. Bandi meg is írta egy jegyzetében a »B. N.«-ban, hogy fivére azért nem kap Apponyitól állami tanári állást, mert az ő öccse. Ady sürgette is ezt a kinevezést, márcsak, hogy mint a magán képzelt személyes sérelmet is reparálhassa. Most pedig, hogy Zilahon Lajos részére minden köthel szakadt, sürgősebb ez a kinevezés, mint bármikor. Bandi belül dül-fül, de felülkerekedik benne a családi érzés és már nem is testvéries, de családős szeretettel és anyáskodó jószággal igyekszik öccse dolgát elintézni. Még október 30-án Budapestten Hatvanyval is emiatt keres érintkezést, és ha most a Duk-Duk-kal összekötéseibe be is ütött az istennyila, mégis minden követ megmozgat Lajos érdekében... káromkodások és mennydörgések között sikerült Ady Lőrincceel Lajos pénzügyi dolgait rendbehozni...“ (Az igazi Ady. Bp., 1947. 192—193.).

Ebben a feszült családi légkörben nemcsak hogy sok szó eshetett anyagi kérdésekről, hanem érthetően minden ekkori szóbeszéd az anyagiak körül zajlott. S hogy Ady a pénzszerezés minden addig bevált módszere mellett igyekezett megkísérelni valamennyi kínálkozó vagy újonnan megpróbálható lehetőséget, annak oka legfőképpen az, hogy már hetek óta lázasan készült ismét Párizsba.

Ady Lajos emlékezése két — időben egymástól távol eső — életrajzi mozzanatot mosott egybe: az 1908-as karácsonyi vakációja emlékeit és a Meteor-kabaré tervét. Az általa említett versek közül négy valóban ekkor íródott, pontosabban: 1908. december 19. — a karácsonyi vakáció kezdete — és 1909. január 3. — Ady Pestre utazása — között. Ady Lajos visszaemlékezését a verseit felolvasó s dicsőkedve magyarázgató Adyról nincs okunk megkérdőjelezni, s az is menthető elírás, hogy a valóban akkor készült négy vers felsorolását önkéntelenül megpótolta egy — szintén kabaré számára készült — ötödikkal. Az, amit Ady Lajos elfelejtett, s amit Nagy Endre levele bizonyít: a négy kabaréverset Ady a magyar irodalmi kabaré történetének immár klasszikussá vált Bonbonnière-jét megteremtő Nagy Endre kérésére írta, az általa 1908 szeptembere óta vezetett Andrassy úti *Modern Színpad Kabaré* számára. Arra is jól emlékszik Ady Lajos, hogy novella-kézirattal látta el bátyja a napilapok karácsonyi számaint, s — bár a *Pester Lloyd* és a *Neues Pester Journal* hiányos kollektói nem tették lehetővé, hogy meg is bizonyosodjunk felőle

— az is valószínű, hogy a két német nyelven megjelenő napilapnak vagy leg-
alábbis azok egyikének szintén küldött írást, ugyanis december 18-án Mohácsi
Jenőnek, a *Pester Lloyd* munkatársának ezt írja Ermindszentről Ady: „... főszer-
kesztő úr a levelemből láthatta, hogy nem okvetlenül kívánom fölhasználni magya-
rul is a tárcát... Én csak a kéziratot kérem vissza...”

Az Ady-levelezésnek még a számunkra elérhető részében található utalások-
ból is megállapítható, hogy az 1908—1911 közötti években Ady majdnem rendszere-
sen adott kéziratot a két lap — 80—150 oldalon megjelenő! — karácsonyi, illetve hűs-
vétí számai részére. Az akkori sajtóviszonyok között óriásinak mondható példány-
számban jelent meg mindkettő, hatalmas tőke állott rendelkezésükre, s így minden
más napilapnál jóval magasabb honoráriumokat fizethettek. Ez utóbbi — éppen
nem elhanyagolható — körülmény is Ady Lajos állítását valószínűsíti: persze
egyáltalán nem lehetetlen, hogy Ady Lajos más esztendőbeli emlékeit tulajdonította
1908-belinek.

Itt említjük meg, hogy Ady németül megjelent írásai még nincsenek teljesen
feltárva, holott meglepetések is várhatók az ilyen irányban végzendő kutatástól,
hiszen például Vezér Erzsébet magyarul meg nem jelent Ady-tanulmányt (*Geistige
Elephantiasis*) talált a *Pester Lloyd* 1909. hűsvéti (április 11.) számában, s magam
is akadtam olyan novellájára (*Kötsy Balázs temetése. Budapesti Napló*, 1908. de-
cember 29.), amelyet később úgy küldött el a *Neues Pester Journal* 1910. kará-
csonyi számának, hogy mind az elejére, mind pedig a végére egy-egy passzust
hozzáírt (*Graf Walter's Begräbniss*).

Ady 1909. január 3-án utazott fel Pestre, hogy párizsi útjához a „szükséges
pénzeket” felhajtsa. Hogy a duk-duk és a családi bajok előidézte megtépázott ideg-
állapota ellenére mekkora erőfeszítéssel dolgozott, annak — s egyben rendkívüli
termékenységének — illusztrálására ideiktatunk néhány adatot: a lapok karácsonyi
számaiban tizenegy verse (*Vasárnapi Újság: Az elsüllyedt utak; Budapesti Napló:
A fehér csönd, A Jézuska tiszteletére; Független Magyarország: A Halál pitvará-
ban, Ond vezér unokája, Milánó dómja előtt; Népszava: A könnyek haszna, Rette-
gésben a falu, Proletár fiú verse; Pesti Napló: A hatalmas Tél, Az öreg Kunné*),
két novellája (*Független Magyarország: A régi nők; Pesti Napló: Péter gróf törté-
nete*) és egy cikke (*Független Magyarország: Krisztus urunknak áldott születésén*)
jelent meg, s Pestre utazása előtt még további öt verse (*Nyugat: Egy megiratlan
naplóból, A Halál: pirkadat, Varjak, szent madarak; Pesti Hírlap: Áldott, falusi
kő; Pesti Napló: A mentő glória*), egy novellája (*Budapesti Napló: Kötsy Balázs
temetése*) és egy cikke (*Nyugat: Szini Gyula*).

Január 5-én levélben próbál előleget kicsikarni *Az Illés szekerén* kiadójától,
Wolfner Józseftől — a december 22-én megjelent kötet további kiadásaiért: „... még
a falumból, ahol mostanig pihennem kellett, akartam e levelet megírni. Célja, hogy
Önt és idejét megkíméljem esetleg fölösleges tárgyalásoktól. Én most megint kül-
földre készülök s természetes, hogy ez pénz-aggodalmakkal jár... Azt szeretném
megtudni, tárgyalhatunk-e mi *Az Illés szekerén*-nek egy újabb szerződéses elinté-
zéséről. Arról volna szó, hogy a három kiadás helyett négy kiadásra csinálnók a
szerződést s a harmadik és negyedik kiadás honoráriumának kétharmad részét
megkapjam mindjárt. Ha ez a terv lehetséges, kegyeskedjék ezt nekem mindjárt
megüzenni. Címem: Bpest. István Király szálloda, Podmaniczky-utca...”

Még december 9-én jelent meg az *Új versek* második kiadása, s így az is
feltehető, hogy annak kiadójával (*Pallas*) is próbált eközben tárgyalni. Ugyancsak
ekkor adja el hét régebbi novelláját a *Mozgó Könyvtár* sorozat kiadójának. Március
6-án jelennek meg a — kis alakú, s vasúti kocsikban és pályaudvarokon felszerelt
automatákból árult — sorozat 27. köteteként, *Új csapáson* címmel.

Az látszik a leghihetőbbnek, hogy a négy kabaréverset az elutazása előtti na-
pokban írta Mindszenten, azokkal a tarsolyában érkezett Pestre, és személyesen
adta át őket Nagy Endrénak — e minden szerkesztőséggel és lehetőséggel megpró-
bálkozó pénzszerzési manőver során.

Végre január 16-án sikerül útra kelnie Párizs felé. Nagy Endre idézett levele
tehát ez után az időpont után íródott, de okunk van hinni, hogy az Ady Lajos
által feltételezettnel valamivel később. (A levelet hasonlóan közlő Ady Lajosné
— illetve az 1942-ben megjelent *Az ismeretlen Ady* című kötetet az ő neve alatt író
Dénes Zsófia — 1909 őszére teszi a keltét, ami vagy nyilvánvaló elírás, vagy pedig

teljesen indokolatlan, önkényes helyesbítés, tehát megcáfolására szükségtelen érveket felhoznunk. Ady Lajosné előzőleg folyóiratban is publikálta a szövegét — *Híd*, 1940. december 25. —, s ezek után érthetetlen, hogy a legilletékesebb kiadványok sem korrigálták Ady Lajosnak a kabaréversekkel kapcsolatos közlését.)

Nagy Endre említi levelében a *Népszavában* folyó vitát, amelyet Csizmadia Sándor január 26-án megjelent cikke váltott ki — az irodalmi modernség és nevezetesen Ady költészete körül —, és amely egészen február végéig tartott. Nagy Endre hozzászólását nem találtuk meg a *Népszavában*; talán más lapban jelenhetett meg, bár az is lehet, hogy csupán szóban fejtette ki véleményét a *Népszava* szerkesztői előtt. Ady legelső verse 1909-ben a *Népszavában*, a *Küldöm a frigy-láddát* (február 7.); ez már Párizsban íródott, válaszul Csizmadia támadására. Ezt követőleg csak március 7-én jelenik meg két újabb verse: *Álmodik a nyomor* és *A kétségbeesés dala*. Az első a Nagy Endre levelében említett kabaréversek közül való, a másodikról azonban nem tudni, mikor írta, illetve juttatta el Ady Nagy Endréhez. Márpedig a két vers együttes megjelenése, továbbá az, hogy Nagy Endre átadott versekről ír, arra enged következtetni, hogy mindkettő egyidejűleg s Nagy Endre közvetítésével jutott el a laphoz. Nem feltételezhető a szerkesztők-ről, hogy Ady verseit — és éppen az Ady győzelmével végződött vita után! — elfektették volna, és ne a legközelebbi vasárnapi számban közölnék. Az előző vasárnap február 28-ra esett, tehát az látszik valószínűbbnek, hogy Nagy Endre március első napjaiban adta át nekik a verseket. Nagy Endre levele más versek továbbbításáról nem tesz említést, így tehát a *Catullus költő halála*, amely egy héttel később — március 14-én — jelent meg a *Független Magyarországnak*, a levél megírásakor még nála lehetett. Ezek alapján úgy véljük, hogy a levél közvetlenül 1909. március 7. táján — néhány nappal előtte vagy utána — íródott.

A Nagy Endre kabaréjáról szóló újságközlemények sem tesznek említést január-február folyamán arról, hogy Ady-versek szerepeltek volna műsorán, a március elsején bemutatásra kerülő műsort viszont már így hirdetik:

„A »Modern Színpad« új műsora. Hétfőn, március elsején mutatja be Nagy Endre kabaréja, az Andrásy-úti »Modern Színpad« teljesen új márciusi műsorát. E premiérnek a műsor összes újdonságai között a legnagyobb érdekessége egy teljesen újfajta kabaré-produkció lesz, amelynek »A magyar cabaret« a címe, amelynek során modern magyar dalok kerülnek bemutatásra új magyar költők, köztük Ady Endre verseire...“ (*Népszava*, 1909. február 28.)

A márciusi műsorról szóló hosszabb tudósítás már cím szerint említi Reinitz „egy újabban írt dalát: »Kató a misén«-t (*A Modern Színpad márciusi műsora. Reinitz Béla dalai. Népszava*, 1909. március 2.).

A levélben említett két másik verset — *Kató a misén, Budapest éjszakája szól* — a készülő új holtnapos antológia számára küldte el Ady. A kötet tizenöt Ady-verse közül csupán ez a kettő nem jelent meg előzőleg másutt nyomtatásban.

*

Zavarban vagyunk azonban a Nagy Endre levelében említett — „Ök“-ről való — ötödik vers azonosításával. A legkézenfekvőbb a *Népszavának* átadott másik vers — *A kétségbeesés dala* — volna, erre azonban sehogyan sem illik rá a levélbeli különös utalás. Két vers jöhet számításba. Az első *A Hágár oltára*, két kapcsolatba hozható helyével: „...Ök: a semmiség és a világ... De szeretem őket mind-egyig, Magdalénát és szűz Mária-t...“; de ez már megjelent a *Nyugat* december 16-i számában, s így nem valószínű, hogy az új verskéziratokkal egy már megjelent versét is odaadta volna. Ugyanezen meggondolás hagyatja számításon kívül azt a még 1908. július 16-án, szintén a *Nyugat*ban publikált verset — *Isten, a vigasztalan* —, amelynek huszonnyolc sora közül tíz kezdődik — nem is „Ök“-kel, hanem — „Ó“-vel, s egyébként tartalmát tekintve is valószínűtlennek látszik, hogy a kabaré számára odaadta volna Ady.

Több érv szól azonban amellett, hogy a Nagy Endre által kissé fanyalogva említett, s egyetlen felolvasás után félretett vers a — csak jóval később nyomda-festéket látott — *Szétverek majd kötetek* (*Nyugat*, 1909. augusztus 16.) lehetett:

Úri számárságom
Velem szolgálátja
(Jaj, be szánom-bánom)
Okos ellenségimet.

Ők ütnek örökkön
Szép, póri ütéssel
S én ellágyult öklöm
Alighogy mutogatom.

Én várom, csak várom
Ő vak térdelésük
S ők fényes orcámon
Rugdosódnak vakmerőn.

Hát gyertek, ti végek,
Nagy, paraszt haraggal,

Minden ellenségek
Versengve alázzatok.

Gyertek nagy erősen
Nagyurat tiporni
S én hideglelősen
Játsszam a nem-mozdulót.

Gyertek verekedve
S tán megint kicsordul
Új harcok új kedve
Belőlem s úri harag.

Egy szép délutánon
Kemény lesz az öklöm
(Jaj, be szánom-bánom)
S szétverek majd köztetek.

A vers kétségtelenül a duk-duk után reá zúduló támadások, bántások és szemrehányások által kábulatba sújtott költő ocsúdásának és harcos ereje eszmélődő ébredésének pillanatában fogant harcos üzenetnek látszik; a január elseji *Nyugataban* megjelenő verse végén már sokkal erőteljesebb harci kedvvel csattan fel hadüzenete:

Békesség az Istennek,
Békesség az embernek,
Békesség a halálnak,
Békesség mindeneknek,
De nékem,
Maradjon háborúság.

(Egy megíratlan naplóból)

Nem tekinthető ugyan döntő bizonyítéknak, de meggondolkoztató az a kapcsolat, amely a *Szétverek majd köztetek* és két Adyhoz írott levél egyes gondolati, illetve fogalmazásbeli elemei között kimutatható. Hatvany Lajos írja december 24-én: „... Rákosi cikkét nem hagyhatom szótlannul. Írok egy cikket új kötetedről, Oláh kötetéről s ebben nekimegyek Jenő bácsinak... Aztán dezavualj, ha tetszik. De én kiadom a mérgemet... Legszebb volna, ha te magad szólnál. Nem érzékenyen, hisztériásan, asszonyosan, nyavalygósan — de úgy, mint verseid írójához illik. Se a Holnap-beszéd, se a duk-duk hangján — valami olyan prózában elmondott lírai program, méltóságos »úri, őszi« voltod büszke odaállítása. Jó volna a *Nyugatnak!* No de téged »külön Apolló«, »szűz borzongások királyfia« minden Új untat...“

Hatvany ösztönző-bátorító provokációjának hatása már a napló-vers záró-sorain is érződik, amit pedig Ady „méltóságos úri“ voltának „büszke odaállítása“-

vól ír — maradéktalanul megtalálható az általunk vizsgált versben. Az „ellágyult öklöm“ kifejezésben pedig mintha érződne Hatvany „őszi“ jelzőjének hangulata. Végül a levélbeli „minden Új untat“ egyenes replikájának tekinthető a versben szereplő „Új harcok új kedve... s úri harag“.

A Hatvany levelével egy időben kaphatta kézhez Ady legkedvesebb embe-
rének, Zubolynak (Bányai Elemér) sorait: „Nekem az az ítéletem, hogy kár volt, mégpedig nagy — azt a cikket megírnod. Igaz ugyan, hogy téged sokfelől izgatnak s te magad is sokféleképpen vagy felfordulásban magaddal, de ha már egyszer á-t mondtál, akkor állani kell a platzot rendületlenül. Mert mit értél el a duk-dukkal? Az Új Idők karácsonyi számában olvasván bizonyos tetű »Legmodernebbjeink fejlődéséhez« című cikkét, láthatod, hogy még csak meg sem vagy említve benne. Te tudod jól, hogy nem hiúsági okból hozom én itt fel ezt a dolgot, hanem annak a megvilágítására, hogy egy ilyen senki, egy ilyen legutolsó irodalmi szemét mire képes, ha látja, hogy nem kemény öklű emberrel áll szemben...“ (Kolozsvár, 1908. karácsony).

Mintha csak Zubolynak válaszolva ígérné Ady: „*Kemény lesz az öklöm!*”

Ismerjük Ady — december 26—27-én — Hatvanyhoz írt válaszlevelét: „Tanácsolod, hogy rukkoljak ki s nézzek alaposan a szemükbe elleneimnek. De tudod-e Te, hogy nekem még a Nyugat-ban sem lehet mindent megírnom, mert megcenzúráznak ott is? Nem gondolod-e, hogy egy seregnyi ügyetlenség után legüdvösebb nekem hallgatni? Pláne akkor, amikor a tébolydák előszobájába kell készlődnöm?”

A nyíltan „színt valló” cikkekkel valóban nem is a *Nyugatban* „rukkolt ki” Ady néhány héttel később. A verset azonban megírhatta hamarabb is, sőt mintegy a — rövidesen be is következett — „szétverést” kilátásba helyező — előlegként. A vers további sorsát illetően is — már amennyiben valóban ekkor írta — csak találgatásokra vagyunk utalva.

Január 16-án jelent meg a *Szocializmus* című folyóirat, s benne Ady cikke: *Irodalmi háborgás és szocializmus*, amelyet másnap teljes egészében reprodukál a folyóiratszámot recenzáló *Népszava*; február 26-án pedig megjelenik a Zuboly szerkesztette újságíró-almanach is a másik „színt valló” Ady-írással: *Magyar lelkek forradalma*. A *Szocializmusban* megjelentet így kommentálja Adyhoz írott levelében Zuboly: „...csak most olvastam az irodalmi vitákhoz fűzött cikket. Sokan azt mondják, nem előkelő dolog, de nem erről van szó. Én nagyon örvendtem neki, mert egy jól sikerült körpofozás lovagias elintézését látom benne. Mindenki megkapta a magáét és így van jól.”

Talán a duk-duk utolsó rezgéseinek elülte s a *Népszava*-vita befejezése után — hiszen Nagy Endre, amennyiben eddigi feltételezéseink helyesek, csak március elején továbbíthatta a verset — a szerkesztők úgy vélekedtek, hogy annak megjelentetése már nemcsak hogy nem aktuális, hanem egyenesen nem kívánatos következmények előidézője lehet, ismét felkorbácsolhatná a nagy nehezen s csak nemrég lecsillapult hullámokat. A vers fenyegetését éppúgy magukra vehetik az új kötet kiadására készülő holnaposok, mint az ekkor még májusra tervezett Ady-szám anyagát már készítő *Nyugat* tábora, vagy akár a *Népszava*-beli vitát elindító Csizmadia („*póri ütessel*”, „*Nagy, paraszt haraggal*”), akire pedig még nem is gondolhatott Ady a vers írásakor. Augusztus közepén azonban, a júniusban megjelent Ady-számnak a vártnál sokkal nagyobb, mondhatni elsőprő sikere után, a verset kiváltó — valós, avagy esetleg ráfogható — aktualitásoktól olyannyira távol, hogy senkinek se juthasson eszébe a vers célzásait magára vonatkoztatni — nem kellett már alig hegedt sebek újbóli feltépődésétől tartani.

Bár a kötetbe rendezett Ady-versek sorrendje általában nem igazodik megírásuk kronológiájához, mégis megemlítjük, hogy a *Szeretném, ha szeretnének* kötetében kijelölt helye és környezete is mintha útbaigazítást sugallna a vers megírásának idejét illetően. A ciklusnak, amelybe Ady elhelyezte — *A harcunkat megharcoltuk* —, ez az ajánlása: „A »Nyugat«-nak s mindazoknak, akik harcoltunk, mert harc és harcosszépesség kívánt lenni a lelkünk.” A vers közvetlenül a ciklus címadó verse elé kerül, arról pedig tudjuk, hogy 1909. január 6-án este, a Meteor kávéházban írta Ady, válaszképp a Petőfi Társaság aznapi nagygyűlésén ellene elhangzott kirohanásokra. (Színes leírása maradt ránk e vers megszületésének Hatvany és Krúdy tollából!) A két vers szomszédságának, illetve sorrendjének, amely mintegy igazodni látszik a „harc” tényleges fázisaihoz, útbaigazító jelentősége is lehet. Végül az 1909-es esztendő Adyval kapcsolatos eseményeinek s verstermésének ismeretében is kevés érvet találni, amely alapján az augusztus 16-i megjelenéshez közelebbi időpontban íródottnak kellene feltétlenül tartanunk. A vers nem távolból visszatekintő emlékezés egy már lezajlott és lezárult esemény-sorra, hanem friss bejelentése — határozottan érezhető *első proklamálása!* — a harc újból való felvételének, illetve továbbvitelének.

*

Adósok vagyunk még a Meteor-kávéház tervezett kabaréja számára írott Ady-versek, illetve az Ady Lajos által említett ötödik kabarévers — *A Lóri csókja* — kérdésének tisztázásával.

A Meteor Szálloda 1908. január 25-én nyílt meg, s bérlője a nagyváradi volt kávéháztulajdonos — Rendes Szidor —, Ady és Szűts Dezső régi ismerőse, akinek alakját Ady-novella (*A Vér városa*), Bíró Lajos színdarabja (*Sárga lilium*) és több Krúdy-írás is megőrizte (*A Meteor szálloda megnyitása*. *Budapesti Napló*, 1908. január 26.).

Adyt nagyváradi lokálpatriotizmusa vonzotta ide, a megnyitás pillanatától kezdve, s jelképes is volt egyben, hogy az akkori irodalmi centrumnak tekintett New York-kávéházzal farkasszemet néző Meteorban ütötte fel tanyáját. Találóaan nevezi Krúdy „a két szomszédvár”-nak ezt az Erzsébet körúton egymással szemközt levő két kávéházat.

A kávéház megnyitásakor Ady még „állandó” budapesti lakos volt. 1907. december elsején adta be felmondását a *Budapesti Napló*hoz, s a három hónapos felmondási határidő 1908. február 29-én járt le. Közben február elején felszámolta addigi hónaposszobáját, s ötödikén már hazaérkezett szülőfalujába, ahol — néhány napos utazgatását leszámítva — május 20-ig maradt. Ekkor utazott fel ugyanis Pestre, hogy másnap induljon is tovább Párizs felé. Ez idő alatt mindössze öt ízben volt távol hazulról: február közepén két napot töltött lompéti rokonainál; február 26-án délután szerepelt a debreceni Csokonai Kör irodalmi matinéjában, a másnapot pedig Váradon töltötte Léda húgánál, illetve barátai körében (alig két hete került Váradra Juhász Gyula); március közepén az Ermsindszentre látogató Révész Bélával átrándul Zilahra; március 23-tól április elsejéig Budapesten időzik (ekkor lakik első ízben a Meteor szállóban!), majd hazatérőben ismét Váradon tölt két napot; végül május 2-án Lompérton részt vesz unokaháza esküvőjén.

A március 24-i budapesti lapok arról adnak hírt, hogy „Alba Nevis a neves írónő és Peterdi Andor szombaton [21-én] este jól sikerült cabaret-t rendezett a New York-kávéház souterrain helyiségében...” Március 29-től kezdve megjelenik a hirdetés: „*Irodalmi Cabaret-est* lesz április 8-án, szerdán, a Meteor-kávéházban (Erzsébet-kr. 6. sz.), melyen az író- és művészvilág jelei vesznek részt. Többek között: Ady Endre, ... Kosztolányi Dezső, ... Rozsnyay Kálmán, ... Szüts Dezső, Judik Etel, Papp Viktor...” (*Budapesti Napló*). Egy későbbi hirdetés már részletesebb: „...A cabaret-este programját a fővárosi író- és művészvilág manapság legérdekesebb tagjai látják el friss és eredeti számokkal. Verseket hoznak magukkal Ady Endre és Kosztolányi Dezső... Papp Viktor zeneszerző saját kompozícióból játszik hegedűn. Rozsnyay Van der Hoshke Kálmán Wilde Oszkáról tart előadást. Konferencier Szüts Dezső lesz...” (*Pesti Hírlap*, 1908. március 31.)

Az április 4-i hirdetés szerint az est 17-én lesz, a későbbiek pedig nagyszombat napjára, április 18-ra hirdetik: „Elsőrendű érdekessége lesz az estének Ady Endre száma” (*Budapesti Napló*). Az utolsó beharangozó közlemény április 15-én jelenik meg, s többet nincs nyoma a „Meteor-kabaré”-nak.

Ady márciusi Pestre érkezésének nyomát megtalálni *Az Újság* hirdetési oldalán, ahol szállodánként közli az új vendégek névsorát: „Megérkeztek f. évi március 24-én Budapestre. Meteor szálloda... Ady Endre Budapest...” (1908. március 25.).

A kabaré-terv tipikus Szüts Dezső-ötlet volt, s barátai segítettek neki a tulajdonos megnyerésében, akinek ambíciója s a konkurens New York-kávéház lepipálásáról ábrándozó becsvágya nem is nagyon igényelt sok rábeszélést, hiszen maga volt az ötlet legerkeltebb felkarolója. Rendes Szidor nem bizonyult szűkmarkúnak, mihelyt úgy vélte, hogy üzlete áhított hírnevét-dicsőségét fogja meghozni irodalom-pártolása, no meg ami azzal jár: a forgalom tüneményes föllendülését. Mutatja ezt a számos lapban elhelyezett és szinte naponként megjelenő terjedelmes hirdetések sora, valamint a leendő kabaréja szerzői vagy előadói honoráriumainak „előlegeként” kávéházában étkézt meg szállodájában lakó írók és művészek számára „gyümölcsöző befektetésként” nyitott hitel! A legértékesebb garanciát természetesen Ady ígéretei jelentették a leendő kabarédirektor számára. Ady hazautazása után pedig Szütsék hitegették-pumpolták tovább — Ady nevét lobogtatva.

Az, hogy Ady Lajos a felsorolt versek között említi *A Lóri csókja* címűt is, két feltételezést enged meg. Először: Ady — ha nem is szándékozott pont húsvétra Pestre utazni hazulról — legalább versével jelen akart lenni, s megírta a kabaré-verset; másodsor: Ady Lajos április 12-től — húsvéti vakáció lévén — Mindszenten tartózkodott, tehát az április 18-ra szükséges vers megírásakor jelen lehetett, s így elhithetjük neki, hogy ezt a verset is frissiben olvasta fel Ady, aki nyilván beszámolt a Meteor-kabaré tervéről és Szüts Dezső közvetítő szerepéről.

A vers keletkezésének ezt az időmeghatározását valószínűsíti az, hogy *A Holnap* első kötetében jelent meg, ugyanis a kötetben szereplő harminckilenc Ady-vers között csupán négyet találni, amely előzőleg már ne jelent volna meg az *Új versek* vagy a *Vér és arany* kötetében. A négy vers: *Az Isten balján*, *A szerelmeseik Holdja*, *A Lóri csókja* és — *Ha kiszárad a forrás* címmel — az *Egy harci Jézus-Mária* első

három strófája. Ady a Párizsba utazása előtti héten küldte el őket Dénes Sándor-nak, A Holnap elnökének, tehát május 11—17-e között.

Meglehet, hogy a négy vers közül nem csupán *A Lóri csókja* készült eredetileg a tervezett Meteor-kabaré számára, de további adatok híján még találgatásokba sem bocsátkozhatunk.

Bustya Endre

Irodalmi levelezések

Az irodalmi levelezések kiadásának fontosságát az irodalomtörténetírás mindig is hangsúlyozta, s az utolsó évszázad alatt ezen a téren gazdag eredményekre tekinthetünk vissza. Sajnos, éppen a XX. század magyar irodalmának levelezésanyagából kevés látott napvilágot, de a kiadást előkészítő összegyűjtéstük is csak kis mértékben történt meg. Az irodalmi levelezések kiadása a romániai magyar irodalom elmúlt ötven esztendejének tudományos feldolgozása szempontjából számunkra annál fontosabb, mivel a nagyrészt magántulajdonban levő írói levelezések egyre inkább szétszóródnak, az írók halálával nem egy esetben teljesen el is pusztulnak. Mindez természetesen vonatkozik a román és német írók levelezésére is, ezért merült fel — többek között e sorok írójának kezdeményezésére — egy Kolozsvárt létesítendő román, magyar, német anyagot tartalmazó irodalmi múzeum létesítésének gondolata. A feldolgozás szempontjából fontos, hogy ez az anyag — akár eredetiben, akár mikrofilmen — lehetőleg egy városban és egy intézményben álljon a kutatók rendelkezésére. Kolozsvár azért volna alkalmas egy ilyen múzeum vagy kutatóintézet létesítésére, mert a román, magyar, német nyelvet és irodalmat ismerő legtöbb szakember itt fejt ki tevékenységét a Babeş—Bolyai Tudományegyetem, az Akadémia vagy más intézmények keretében.

A most közölt levelek parányi töredékét alkotják bátyám, dr. Jancsó Béla és a saját irodalmi levelezéseimnek. Az elmúlt években többször jelenttem meg mind a bátyám, mind saját levelezéseimből a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közleményekben*, az *Igaz Szóban* és legutóbb az *Utunkban*. Ugyancsak e folyóiratokban adtam ki számos, Kuncz Aladárhoz, Bárd Oszkárhoz írt levelet. Majd minden alkalommal kötelességemnek éreztem, hogy a jelenkori irodalom tudományos feldolgozásához oly szükséges levelezésanyag megőrzésére és kiadására felhívjam a figyelmet. Ily irányú munkát végeztem mint egyetemi tanár azokkal a hallgatókkal is, akik nálam írták államvizsgadolgozatukat. Jelenleg mint doktorátus-vezető professzor továbbfolytatom ez irányú tevékenységemet.

A bátyám és a saját levelezésemet illetőleg még csak annyit jegyzek meg, hogy mindkettőben az irodalom- és művelődés-szervezés foglalja el a központi helyet. Bátyám levelezésének jelentős része a *Tizenegyek*, majd főleg az *Erdélyi Fiatalok* mozgalmára vonatkozik. E levelezésben őrződtek meg, többek között Balázs Ferenc, Banyai László, Balogh Edgár, Buday György, Kemény János, Kacsó Sándor és Méliusz József levelei. Természetesen a Kolozsvárt élő barátoktól, akikhez mély eszmei és mozgalmi kapcsolatok fűzték bátyámat (így például Biró Sándor, László Dezső, Debreczeni László), alig néhány levél maradt fenn, mert a levelezést pótolta a sűrű személyi érintkezés. Ez természetesen minden irodalmi levelezésre vonatkozik, így az enyémmre is. Legkevesebb levelem éppen azoktól a Kolozsvárt élő íróktól van, akikkel csaknem mindennap találkoztam vagy a Helikon, vagy a fiatal írók kávéházi asztaltársaságában. Levelezésem részben az akkori ifjúsági haladó mozgalmakkal kapcsolatos, részben irodalomtörténeti vonatkozású. Ezekből közülök ezúttal néhányat.

Végül szükségesnek tartom, hogy addig is, amíg a romániai magyar irodalom teljes — vagy teljességre törekvő — bibliográfiája elkészül, valamelyik

folyóiratunk minden évben adja ki a megjelent irodalmi levelek könyvészetét. Az utóbbi években egyre több írói levél látott napvilágot, nemcsak folyóiratainkban, hanem napi- és hetilapjainkban is. Az évente megjelenő könyvészeti adatok elősegítik a további kutatásokat és a tudományos feldolgozást is.

Jancsó Elemér

Balázs Ferenc levelezőlapja Jancsó Bélához

Jancsó Béla

útján a tizenegy székely írónak

Cluj — Kolozsvár
Cal. Moşilor 16.
Románia

Kedves fiúk, ez az írás, komolyan mondom, az enyém, csak éppen az angol tollak másfajták, ti. rondák (azaz rond-ok). Megérkeztem Londonba, szép út után, ámbár a szívem majd megszakadt, az eső annyira szakadt. Bécs, Leipzig, Rotterdam, London — egy-egy nap. A legjobban Leipzig és Rotterdam tetszett — Londonban is a monumentalitás mellett sok szépség is van. Cityben sok a hatalmas és szép templom, amiknél szebbeket én még alig láttam.

— Ma utazom tovább Oxfordba egy napi londoni pihenő után. — Most hirtelenében és előlegezen azért írok, mert az Eszex Hallban keveset várnom kell s az idő akkor pénz, ha kihasználjuk. — Hányan vagytok Kolozsváron? Gondolom: Béla már elutazott, marad Kacsó Sanyi, Laci és Ivánka—Dobai pár. Írjatok a terveitekről — Most még egyről írnom kell. Tökéletesen egyetértek azzal, hogy az Antológia jövedelmét ne osszuk föl. De ha Tamási Aron, Finta Zoltán és én előlegképpen ezer lejelet fölvetünk, föltétlenül szükségesnek tartom, hogy Dobai Pista is kapjon előleget, tekintve az ő nagyon is szorult helyzetét. Legyetek jók, és hallgassátok meg ezt a „szavazatomat“; én remélem, hogy a magam részét talán már pár hét múlva visszaküldhetem. —

Új címemet talán tudjátok, de megérkezve talán pontosabban is tudok küldeni. Egyébként várom a leveleteket a régi címre: Oxford, Manchester College, Unitarian Theological Academy.

ölel mindnyájatokat
Feri

London, Eszex Hall
1923. okt. 12.

Peéry L. Rezső levele Jancsó Bélához

A borítékon:

Monsieur
Jancsó Béla

Cluj—Kolozsvár
Cal. Victoriei 32.
Székely Társaság helyisége

Roumanie

A boríték hátlapján:

Ard Peéry L. Rezső 14 Rue Bapst Asnieres (Paris)

Páris 1930. szeptember 3.

Kedves Jancsó Béla

az a figyelem és rokonszenv, amivel önök a csehszlovákiai ifjúsági mozgalmat kísérik, (mely úgy a cseh, mint a magyar nacionalisták szemében: baloldali kellemtelenség) különösképp az a megértő hang, amivel Ön egy olyan cikkemet fogadta, amiben a csehszlovákiai „kisebbségi tudósok“ baloldali doktrinerizmust és

„hallatlan elfogultságot láttak“, mondom az önök irántunk tanúsított szimpátiája ösztönöz arra, hogy egy ügyel most portájukon kopogtassak. Az ügy a „Monde“ magyar könyveinek az ügye. Itt Párisban megismertem a Monde magyar kiadóját, aki eddig négy könyvvel szenzációs és korszerű kultúrmissziót végzett. Ő kért arra, hogy szerezzem meg a csehszlovákiai és erdélyi radikális magyar fiatalosság támogatását. A hivatalos terjesztők rendszerint nem tudnak a kellő nagy apparátussal dolgozni, de nagyobb baj van: a hivatalos terjesztők útján a könyvek legfeljebb smokk intellektüellek, nagy és középburzoák kezébe jutnak, de nem kerülnek igazi rendeltetési helyükre: ifjúnunkások, diákok, egyetemi hallgatók, fiatal tanítók-hoz.

(pláne, ha jól tudom, a hivatalos terjesztése a könyveknek be van tiltva)
Most arra kérem önt: lehetnének-e önök erdélyi haladó fiatalosság segítségünkre a könyvek terjesztésénél, (csehszlovákiai barátaink már eddig 25 sorozatot adtak el), ha a könyveket diákoknak adják el, a kiadó önöknek kb. 25—30% kedvezményt ad, úgyhogy szegény fiúk is hozzájuthatnak ezekhez a kitűnő olvasnivalókhöz. Ha igen, várom a címet és a megrendelt könyvek listáját. (Nem kell okvetlen sorozatonként venni.)

Igen fontos volna, ha az ottani ifjúsági sajtóban intellektuális és üzleti (reklám) propagandát lehetne csinálni a könyveknek. (istenem hiszen Szilágyi András tíz év egyik legjobb magyar írása az önök tájából, az önök véréből fakadt) Mi ezt a Vetésben, a Diákszemlében a legnagyobb mértékben megtesszük. Ha irodalmi méltatásra, s a könyvek körüli problémák tisztázására (a „csokoládé“ és a felújuló antik tragédia) van szükségük, esetleg én is szívesen állok rendelkezésükre.

Kicsit furcsa, hogy bár nem tudom a Monde könyveiről alkotott véleményét, mégis így berontok evvel a kéréssel, De nekem az a meggyőződésem, hogy magát elfogultságok és előítéletek alól felszabadító egészségesen gondolkodó magyar fiatalembernek 1930-ban a Csokoládé, a 902-esek, az új Pásztor és a Svejk-élmény lehet gondolkoztató problémát adó olvasmány, minden lehet, csak antipatikus nem. Fiatalemberek vagyunk, akik a mi időinket kívánjuk élni, ezek az írások pedig korkönyvek. Ezen a vonalon vagyunk szoros összefüggésben. Ha „kontra“, akkor is.

Minél előbbi választát várom s baráti kézzszorítással üdvözlöm

Peéry Rezső

Címem: Mr. Rodolphe Limbacher étudiant

14 Rue Bapst Hotel Moderne

Asniere (Seine) Paris.

Gellért Oszkár levele Jancsó Elemérhez

NYUGAT

SZÉPIRODALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

Budapest, 1935 jan. 10.

Kedves Barátom!

Brüll dr. úr volt szíves átadni leveledet, melyben az erdélyi irodalomról írott tanulmányod sorsa iránt érdeklődöl. Úgy látszik soraink keresztezték egymást, én a múlt év utolsó hetében már közöltem Veled, hogy tanulmányodat mindenestre ki fogjuk adni, de nagy terjedelme miatt magunk is gondolunk arra, hogy helyes volna valamennyire lerövidíteni. Mihelyt sorát ejthetjük, értesíteni foglak s korrektúra-levonatot küldünk.

Szívesen vesszük, ha Goga Madách-fordításáról s a többi magyar könyvről, mely újabban románul jelent meg, írsz a Nyugatnak. Leveled egyéb tartalmára a kiadóhivatal részéről kapsz választ.

Szeretettel üdvözlöl igaz barátod

Gellért Oszkár

Levélboríték nélkül
Jancsó Elemérnek / Kolozsvár

Temesvár 1935. 9. 4.

Kedves Barátom, Balogh Edgár kolozsvári tartózkodása alkalmával az Ady Társaság felelevenítésének gondolatát vetette fel. Neked és a többi barátainknak az elképzelése az volt, hogy a mi frontunk a „jöhízemű polgáriakkal” közösen kilép. Te annak idején magadra vállaltad az ügy előkészítését. Miután nem adtál hírt kellő időben, Balogh levélben kért innen, hogy közöld velünk a dolgok állását. Erre a négy hét előtt írott levélre még nem jött válasz.

Kérnélek most, hogy hozzám irányított leveledben fogalmazd meg konkrétan, hogy ez ügy körül mire vagy hajlandó és mire nem? Tettél-e lépéseket valamely irányban, vagy sem? Ősmered-e a fiúk idevonatkozó terveit Kolozsváron és ha igen, mik azok? Van-e a megvalósításra vonatkozólag reális programod és mi az?

Közlöm veled, hogy máris találtam valakit, aki egy nagy oktávós röpíratot 60 oldalon hajlandó volna kiadni, illetve a kiadási költségek felénél nagyobb részét előre fedezni. Amennyiben a terv irányában eddig történt volna valami, ha előkészítettük volna, holnap nyomdába mehetne az anyag.

Ezzel kapcsolatban értesítlek arról, hogy Mikó pesti rádióelőadásával kapcsolatos B. L. cikkemből kifolyólag vehemens vita tört ki Kacsó és közöttem. Az elvi része ennek a vitának — amely miatt lehet, hogy el kell hagyjam a B. L.-t — éppen az erdélyi baloldali útegek helyzete és viszonya az új egység-áramlatban a nyeregben ülő demokratikus erőkhöz. Szerény elképzelésem szerint azonban ezen a vitán túl is és ha egységajánlatunk visszautasításra is talál egyesek részéről, meg kell keresni a módot, hogy az ő hátukon addig jussunk szóhoz, amíg ez az áramlat még tart.

Szeretném tudni, hogy mi a véleményed, kik azok a túlsó oldalon, akiket be kell vonni? És milyen alapon? En itt a nemzetiségi védelmi harc vonalán kizárólag taktikus megfontolásból a következőkre gondoltam: Kacsó Sándor, Balázs Ferenc, Szentimrei Jenő, Tabéry Géza, Tamási. (Wass Albert?) Szenczei.

A románok közül: Groza Péter, Tudor Teodorescu Braniste, Petre Pandrea, Constantinescu-Iasi, Ilie Cristea, Calimachi, Geo Bogza, Mihail Sadoveanu, V. Munteanu. Néhány cseh progresszív író és egyetemi tanárt is megszólaltathatunk.

Hangot a bolgár, orosz, katalán stb. kisebbségektől.

A mi frontunkról Illyés, József, Hollós Korvin, Sértő, Darvas, Veress, Morvay, Sellyei, Dömötör, Fábry, Jócsik, Kovács Károly, Dobossy, Barta Lajos, Szilágyi, Nagy, Korvin, Salamon Ernő, Gaál, Csehi, Bányai, Te, Balogh Edgár.

Hogy most már szorosan milyen nevekről lenne konkrétan szó, milyen tartalomról a népi irodalom mellett? Ezt nektek körvonalaznotok kellene, hogy konkrétizált bázison telessünk ajánlatot a polgári balnak. Ez természetesen csak minimális követeléseket tartalmazhat, mindkét részről sérülés nélküli elfogadás lehetőségével. Ez legyen lehetőleg egy olyan proklamáció, amelyet nem cikkíró újságírók, írók, és művészek aláírhatnak.

Ezekre vonatkozólag kérek tehát válaszolj nekünk minden halogatás nélkül

Méliusz

Balogh Edgár levele Jancsó Elemérhez

Levélboríték nélkül

Nagybánya 36 IV 19

Kedves Elemér,

pár napig voltam csak Kolozsváron, elfoglalt voltam s hallottam, hogy Pesten vagy. Múltkor egy napig voltam benn, kerestelek, nem találtalak. Így kénytelen vagyok írni. Mellékelem egyelőre 2 példányban a Magyar Újságban megjelent interjút. A kéziratban csak az alcímbe szerepeltél, a szerkesztőség adott a cikknek önhatalmúlag címet. Talán a cikk végén rövidítettek pár mondatot, de nem az értelem rovására. (Már a hűsvéti számban megjelent Tamási-interjúmból sokkal több és lényegbevágó maradt ki.) Remélem, megmutatod a cikket Szenczeinek és társainak is, üdvözlöm Szenczei Lacit.

Mellékelem Szentimrei-interjúmat is, Téged feltétlenül érdekelni fog, de arra kérlek, miután Szenczeinek ezt is megmutattad, juttasd el ezt Szentimreinek. A pontos címét ugyanis nem tudom! Mellékelem a neki írt levelemet is és címzett borítékot. Tedd be a borítékba a levelet és cikket, címezd meg és add fel postán. Ez a legegyszerűbb. Ezért van felbélyegezve a levélboríték. Sürgös.

A Szentimreinek írt levelemet persze olvasd el Te is.

Bejövök Kolozsvárra pár napra a hét végén. Mi van Veletek? Minél nagyobb a zaj a Hítel körül — most vasárnap Szentimrei is Albrechtnek tömjénezt, azelőtt Tamási tette ezt meg —, annál égetőbb az Erdélyi Műhely megjelenése. Határozottság kell itt. A magam részéről májusban már meglehetősen szabad vagyok és Kolozsváron veszek ki lakást. Természetesen teljes szolidaritással segítetek.

A Hítel sikere arra vezethető vissza, hogy — megjelent. Hogy — cselekedet. Hogy hang akkor, amikor minden pang és csöndes. És hogy — a régi, népi, és sajnos, posványba süllyedt „weimári“ Erdélyt kritizálja. Tavasz hang — jobbfelé. Az Erdélyi Műhely pusztája megjelenése új helyzetet, valóban új helyzetet teremthet a közvéleményben, mely most jobbfelől kapott cselekedet-, hang- és tavasz-injekciót.

Szeretettel ölel

Balogh Edgár

Gaál Gábor levele Jancsó Elemérhez

Levélboríték nélkül

UTUNK

A ROMÁNIAI MAGYAR ÍRÓK SZÖVETSÉGÉNEK

LAPJA

Ciuj — Kolozsvár 1947. május 26.

Piața Libertății — Szabadság-tér 5.

Kedves Barátom!

A legőszintébb sajnálatomra — b. dékáni engedélyeddel — kedden reggel Bukarestbe kell utaznom olyan természetű ügyben, ami elől lehetetlen volt kitérnem. Igen kellemetlen számomra, hogy a szerda délutáni kari ülésről hiányzom, mert számos olyan pont van műsoron, amihez hozzá szerettem volna szólni. Így pl. ha lehetséges, delegáltassál be a tanrendösszeállítás kérdésébe. Szerettem volna a 47—48-as tavalyi pályamunkák ügyében is állástfoglalni. Érdekelt volna

az Acta Bolyaiana címlapja is. Nem tudom, hogy a kari ülés műsor 13. pontjában szereplő könyv elszállítási ügy közelebről micsoda. A szóbanforgó könyvanyag régi egyetemi kiadványok, amelyeknek legfőljebb makulatura értéke van (még szegedi kiadványok).

A leglényegesebb azonban egy indítványom lett volna, amit kérlek, Te terjesszél elő.

Az indítvány a következő: A főiskolai törvény kötelezővé teszi minden olyan bölcsészkar hallgatónak, aki nem társadalom-tudomány-szakos, harmadik évfolyamon a társadalomtudomány hallgatását és kollokviumát. Ennek a régi főiskolai törvénynek a szerkesztői azonban nem tudták, hogy helyes társadalomtudományi ismeret nem lehetséges politikai-közgazdaságtudományi tájékozódottság nélkül. Javaslatom tehát az, hogy a kar írja elő bölcsészhallgatók számára a kötelező politikai-közgazdaságtan hallgatását és kollokviumát a hallgatók valamelyik évfolyamára. Egyidejűleg a kar, amennyiben javaslatomat elfogadja, írjon át a Jog- és közgazdasági fakultás dekanatusához, hogy a politikai közgazdaságtan előadója évenként tartson egy olyan összefoglaló kurzust stúdiumából, amely az előbbiekben kifejtett célnak megfelel. Ez elől a Jog- és Közgazdasági fakultás már azért sem térhet ki, mert a mi karunkról több tanárnak van egyenesen a jogászok és közgazdászok számára kötelezővé tett kollégiuma.

Még egyet: ne feledd el, hogy a tárgysorozat 10. pontjában szereplő „kari tag“ a kar egy régebbi határozata szerint én vagyok. Szeretném, ha ezzel kapcsolatban Csögöröt informálnád, hogy minden valószínűség szerint esütörtök este már visszaérkezem Bukarestből úgy, hogy pénteken vagy szombaton délután meg lehet Csögörnél az az értekezlet a kiadandó munkákról, amit már hetek óta sürget.

Még van egy kérésem; légy szíves íráss egy hivatalos dékáni értesítést arról, hogy hivatalos természetű elfoglaltságom miatt pénteken előadásomat a rendes időben megtartom. A hirdetményt két helyen kérem kifüggeszteni: a Jogi kar II. számú tantermének és a Linczeg-utca-i bölcséleti szemináriumnak az ajtaján.

Nagyon sokszor üdvözöllek
Gaál Gábor

a hét végéféle legyen cikked
feltétlenül az Utunknak!
Kérlek!

